

ÇOCUKLARIN ALGILADIĞI ANNE BABA ARASINDAKİ UYUM, ANNE BABA TUTUMU VE BENLİK ALGISI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Ayşen Yılmaz*

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı algılanan anne baba arasındaki uyumun ve anne baba tutumunun, çocukların benlik algıları ile olan ilişkilerini incelemektir. **Yöntem:** Araştırmaya ilkökul 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden 26 kız ve 31 erkek olmak üzere toplam 57 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Çocukların Algıladığı Anne Baba Uyumuna İlişkin Görüşme Formu", "Anne Baba Tutum Ölçeği" ve "Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır. **Bulgular:** Hiyerarşik Regresyon Analizi bulguları incelendiğinde, çocukların algıladıkları uyumun akademik yeterliği, davranıştan hoşnut olmayı ve bütünsel öz-değeri; anne baba tutum ölçeğinin özerklik boyutunun akademik yeterliği ve davranıştan hoşnut olmayı; kabul/ilgi boyutunun atletik yeterliği; denetleme boyutunun ise davranıştan hoşnut olmayı anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Annenin eğitim düzeyinin ise atletik yeterliği ve bütünsel özdeğeri yordamada anlamlı katkısı olduğu bulunmuştur. **Tartışma:** Bu çalışmanın bulguları, eşler arasındaki uyumun çocuklar tarafından değerlendirilmesinin önemli olduğunu ve bu konuda ülkemizde yapılacak olan çalışmalara temel bir çerçeve oluşturması açısından yararlı ve bilgi sağlayıcı nitelikte olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar sözcükler: Anne baba uyumu, anne baba tutumu, benlik algısı.

SUMMARY: THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN'S PERCEPTION OF MARITAL ADJUSTMENT, PARENTING STYLE AND SELF- PERCEPTION

Objective: The principle aim of this study was to investigate whether the self-perception of children were influenced both by their perceptions regarding the marital adjustment and parenting style of their parents. **Method:** A sample of 57 subjects was selected among of fourth and fifth grade elementary school students. Data were collected by "Parenting Style Scale" and "Self-Perception Profile For Children". And also, children's perception of marital adjustment was assessed by using structural interview. **Results:** Hierarchical regression analysis revealed that children's perceptions of marital adjustment significantly predicted their academic competence, behavioural conduct, and global self-worth; psychological autonomy dimension of Parenting Style Scale significantly predicted academic competence and behavioural conduct; acceptance/involvement dimension of the same scale significantly predicted athletic competence; strictness/supervision dimension significantly predicted behavioural conduct. Educational level of mother was also significant predictor of athletic competence and global self-worth. **Discussion:** The findings were discussed in the context of literature and suggestions were made for future research.

Key words: Marital adjustment, parenting style, self-perception.

GİRİŞ

Psikolojide en eski ve en önemli sorulardan biri bireyin gelişiminde ailenin nasıl bir rol oynadığıdır. Belsky'nin (1981) karşılıklı etkileşimi içeren "aile sistemi modeli" ne göre, ailede etkileşim içinde olan bireyler bir sistem olarak ele alınmalıdır. Öne sürülen modelde, çocuğun davranışları, anne baba arasındaki ilişkiyi etkiler ve bu ilişkiden etkilenir, aynı zamanda her ikisi de anne baba olmayı etkiler ve anne baba olmadan etki-

lenir. Bir başka deyişle, eşler arasındaki uyum, anne baba tutumu ve çocuğun davranışları birbiriyle ilişkilidir. Yapılan çalışmalarda genel olarak eşler arasındaki uyumun ve anne baba tutumunun, çocuğun davranışlarıyla olan ilişkisinin ayrı ayrı çalışmalarda incelendiği görülmektedir. Hem eşler arasındaki uyum, hem de anne-baba-çocuk etkileşiminin çocuğun davranışlarıyla olan ilişkisini bir arada ele alan çalışmaların özellikle son yıllarda yapıldığı ve bunların da sıırlı düzeyde olduğu dikkat çekmektedir (Ama-

*Psk.Dr., Hacettepe Üniv. Edebiyat Fak. Psikoloji Bl., Ankara

to 1986, Fincham ve Osborne 1993, Harold ve ark. 1997, Yılmaz 2001). Ancak yazılı kaynaklar incelendiğinde, eşler arasındaki uyum ile çocuğun davranışları arasındaki ilişkiyi araştıran birçok çalışma olduğu görülmektedir (Amato ve Rezac 1994, Grych ve ark. 1992, Long ve ark. 1987, Jennings ve ark. 1992, Jouriles ve ark. 1989). Bu konuda yapılan bir grup çalışmada eşler arasındaki uyum ile çocuğun sosyal yeterliği (Long ve ark. 1987), bilişsel yeterliği (Long ve ark. 1987, Wierson ve ark. 1988), akademik başarısı (Beer 1989, Long ve ark. 1987) ve benlik değeri (Beer 1989, Garber 1991) arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Yazılı kaynaklar incelendiğinde, eşler arasındaki uyumun ölçülmesinde farklı yollar izlendiği görülmektedir. Bu çalışmaların bazılarında anne baba arasındaki ilişkiyi çocuklar (Grych ve ark. 1992, Jennings ve ark. 1992) bazılarında ise anne babalar kendileri değerlendirmişlerdir (Amato ve Rezac 1994, Jouriles ve ark. 1989, Long ve ark. 1987). Yapılan çalışmaların birinde eşler tarafından değerlendirilen çatışma ile 11-15 (ort. yaş: 13) yaşlarındaki ergenlerin bilişsel ve sosyal yeterliği arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Long ve ark. 1987). Araştırmaya alınan ergenlerin bilişsel ve sosyal yeterliği hem ergenlerin kendileri tarafından hem de öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Sonuçta eşler arasındaki çatışma ile ergenlerin algıladıkları bilişsel ve sosyal yeterlikleri arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı bulunurken, eşler arasındaki çatışmanın yüksek olduğu durumda öğretmenler tarafından değerlendirilen bilişsel ve sosyal yeterliğin düşük olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde yapılan başka bir çalışmada ise hem ergenlerin anne babaları arasındaki çatışmayı algılamaları hem de anne babaların çatışmayı algılamaları ile ergenlerin bilişsel ve sosyal yeterliği arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Wierson ve ark. 1988). Anılan çalışmada da, araştırmaya alınan ergenlerin bilişsel ve sosyal yeterliği öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Sonuçlar, hem ergenlerin hem de anne babaların algıladıkları çatışma arttıkça, ergenlerin bilişsel ve sosyal yeterliklerinin düştüğünü göstermiştir. Amato (1986) ise eşler tarafından algılanan çatışma ile yaşları 8-9 ve 15-16

arasında değişen ergenlerin algıladıkları benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Küçük yaş grubunda eşler arasındaki çatışma arttıkça, benlik saygısının düştüğü bulunurken; ergenlerde, eşler arasındaki çatışma ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Yapılan çalışmalarda eşler arasındaki uyum ile çocuğun davranışları arasındaki ilişkide anne-baba-çocuk etkileşiminin aracı bir rol oynadığı belirtilmektedir (Erel ve Burman 1995, Fauber ve Long 1991, Fincham 1998). Evlilikteki doyumun düşmesi çatışmanın artmasına ve anne-baba-çocuk ilişkisinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla, konuya ilişkin çalışmalarda anne-baba-çocuk arasındaki etkileşimin, anılan ilişkiler incelenirken önemli olduğu vurgulanmaktadır. Anne-baba-çocuk etkileşiminin incelendiği çalışmalarda, anne babalar tarafından gösterilen ilgi ve kontrolün anne baba davranışlarının önemli iki boyutu olduğu ve bunların çocuğun akademik başarısı, sosyal yeterliği ve benlik saygısı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Baumrind 1971, Lamborn ve ark. 1991, Maccoby ve Martin 1983, Steinberg ve ark. 1989, 1992). Bu çalışmalarda, ilkökul çocuklarının algıladığı anne baba ilgisi ve desteği ile benlik saygısı arasında olumlu yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Son yıllarda yapılan bir çalışmada da, okulda başarılı olmaları için anne baba tarafından baskı yapılan çocukların benlik saygısının daha düşük olduğu ve bu çocukların daha kaygılı ve okulda da daha başarısız oldukları belirtilmiştir (Ketssetsiz ve ark. 1998). Ayrıca anne babası ilgi gösteren çocuklar, kendilerini anne babası ilgi göstermeyen çocuklardan daha yeterli hissetmekte ve özerk olmaya daha çok güdülenmekte ve bu da onların okul başarısını arttırmaktadır (Grolnick ve ark. 1991).

Özetle, eşler arasındaki uyum yüksek ve anne-baba-çocuk etkileşimi olumlu ise, çocukların kendilerine ilişkin algıları da yüksek olmakta ve kendilerini çeşitli alanlarda daha olumlu değerlendirmektedirler. Ülkemizde yapılan bir çalışmada eşler arasındaki uyumun ve anne-baba-çocuk etkileşiminin, çocukların benlik algıları ve akademik başarıları ile olan ilişkileri ilköğretim,

lise ve üniversite öğrencilerinde gelişimsel olarak incelemiştir (Yılmaz 2001). İlköğretim döneminde eşler arasındaki uyumun benlik algısının çeşitli alt boyutlarıyla ilişkili olmadığı bulunurken, lise ve üniversite öğrencilerinde eşler arasındaki uyumun benlik algısının sadece bazı alt ölçeklerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Lise öğrencilerinde eşler arasındaki uyumun davranıştan hoşnut olmayı ve bütünsel öz-değeri; üniversite öğrencilerinde ise atletik yeterliği ve anne babayla ilişkileri yordamada anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Anılan çalışmada eşler arasındaki uyum, araştırmaya alınan deneklerin anneleri tarafından değerlendirilmiştir. Ancak yazılı kaynaklar incelendiğinde eşler arasındaki çatışmanın doğurgularını anlamak için çocuğun çatışmayı anlamasının ve değerlendirmesinin de önemli olduğu ve çocukların çok sıradan olan bir çatışmayı bile farklı algıladıkları belirtilmektedir (Grych ve Fincham 1990, Grych ve ark. 1992, Long ve ark. 1987). Anılan araştırmacılara göre çocuklar çevrelerini aktif olarak yorumladıkları ve tepki verdikleri için çocukların, anne babaları arasındaki çatışmayı değerlendirmelerini incelemek de önemlidir. Ayrıca yapılan bir çalışmada eşler arasındaki çatışmayı çocukların değerlendirmesinin olumsuzluk yanlılığına yol açtığı belirtilerek, anne babası arasındaki çatışmayı olumsuz değerlendiren çocuğun, anne babası ile olan ilişkisini ve kendine yönelik algılarını da olumsuz değerlendirebileceği ifade edilmektedir (Harold ve ark. 1997). Ülkemizde anne baba arasındaki uyumun çocuklar tarafından değerlendirildiği bir ölçeğe ve bu konuda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu çalışmada çocuğun algıladığı anne baba arasındaki uyumun, çocuğun benlik algısının çeşitli boyutlarını yordamada anlamlı katkısı olup olmadığı araştırılmıştır. Anılan çalışmanın amacı çerçevesinde, çocukların anne babaları arasında doğrudan gözlemledikleri çatışmaya ilişkin algılarını ölçmek amacıyla, eşler arasındaki çatışmayla ilgili çalışmalarda vurgulanan çatışmanın sıklığı, yoğunluğu, içeriği ve çözümümlenme şekli gibi boyutlar temel alınmıştır. Ayrıca "aile sistemi modeli" ne göre eşler arasındaki uyum ile çocuğun dav-

ranışları arasındaki ilişkide anne-baba-çocuk etkileşiminin de önemli olduğu vurgulandığı için, bu çalışmada da hem çocukların algıladığı uyum hem de anne baba tutumunun çocukların benlik algılarını yordamadaki katkıları incelenmiştir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında araştırmanın temel amacı algılanan anne baba arasındaki uyumun, çocuğun algıladığı anne baba tutumunun ve annenin eğitiminin çocukların farklı alanlardaki benlik algılarını yordamada anlamlı katkıları olup olmadığını incelemektir.

YÖNTEM

Denekler

Araştırmaya Beytepe İlköğretim Okulu'ndaki 4. ve 5. Sınıf öğrencilerinden 26 kız ve 31 erkek olmak üzere toplam 57 öğrenci katılmıştır. Öğrencilerin yaş ortalaması 10 yaş 7 ay, standart kayması 3 ay'dır. Anne babası en az ilköğretim mezunu olan ve anne ve babasıyla birlikte yaşayan çocuklar araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Beytepe İlköğretim Okulu'na devam eden öğrencilerin anne ve babaları genellikle Hacettepe Üniversitesi'nde çalışan akademik ve idari personel olduğu için, örneklemin orta sosyo-ekonomik düzeyi yansıttığı düşünülmüştür. Araştırmaya alınan çocukların dosyalarına bakılarak, anne ve babaların eğitim düzeyi "okuduğu yıl" olarak hesaplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak "Çocukların Algıladığı Anne Baba Uyumuna İlişkin Görüşme Formu", "Anne Baba Tutum Ölçeği" ve "Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği" kullanılmıştır.

Çocukların Algıladığı Anne Baba Uyumuna İlişkin Görüşme Formu (ÇAU)

İlköğretim dönemindeki çocukların, anne ve babası arasındaki uyumu nasıl algıladıklarını değerlendirmek için araştırmacı tarafından 4 soruluk bir görüşme formu hazırlanmıştır. İlk üç soruda, araştırmaya alınan çocuğa anne babasının

iyi anlaşış anlaşmadığı, ne kadar sıklıkla tartış-tıkları ve tartışmadan sonra anlaşmaya varıp varmadıkları sorulmuştur. Çocukların anne ba-bası arasındaki uyumu algılamaları ilk üç mad-deye göre değerlendirilmiştir. Buna göre görüş-me formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar puanlandığında, alınan en düşük puan 3, en yüksek puan ise 9'dur. Toplam puandaki yük-selme, anne baba arasında algılanan uyumun yüksek olduğunu göstermektedir. Son madde ise açık-uçlu soru şeklinde hazırlanmış, çocukla-ra anne ve babası tartıştıkları zaman ne hissettik-leri ve ne yaptıkları sorulmuştur. Ülkemizde ço-cukların anne baba arasında algıladıkları uyuma ilişkin yapılan başka çalışma olmadığı ve benzer ölçek bulunamadığı için geçerlik çalışmasında, Yılmaz (2000a) tarafından yapılan çalışmada Gö-rüşme Formu ile "Eşler Arasındaki Uyum Ölçe-ği" arasındaki ilişkiye bakılmış ve anlamlı oldu-ğu görülmüştür ($r = .63, p < .05$). Bu ilişkinin an-lamlı olması, yarı yapılandırılmış olan bu görüş-me formunun geçerliğine ilişkin dolaylı bir kanıt sağlamıştır (Yılmaz, 2000a).

Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

ABTÖ Baumrind (1971), Maccoby ve Martin'nin çalışmalarında öne sürdükleri çocuğa tepki ver-medeyi duyarlık (responsiveness) ve talepkarlık (demandingness) boyutlarından ve ayrıca anne baba tutumu ile ilgili varolan diğer ölçeklerden (Dornbush ve ark., 1987; Steinberg ve ark., 1989) yararlanılarak Lamborn ve ark. (1991) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek kabul/ilgi (acceptance/in-volvement), denetleme (strictness/supervision) ve psikolojik özerklik (psychological autonomy) olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Ka-bul/ilgi boyutu 9, denetleme boyutu 8 ve psiko-lojik özerklik boyutu 9 maddeyle ölçülmektedir. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler 4 derece-li Likert-tipi ölçek üzerinde, ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli diğer maddeler ise 3 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde değerk-len-dirilmektedir. Ölçeğin kültürümüzde güvenilirlik ve geçerlik çalışması Yılmaz (2000b) tarafından yapılmıştır.

Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği (BAÖ)

Bu ölçek 8-11 yaşları arasındaki çocuklar için Harter (1985) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek benlik algısının çeşitli alanlarını değerlendiren 6 boyut ve her alt boyutta 6 madde olmak üzere toplam 36 maddeden oluşan, dört dereceli Likert tipi bir ölçme aracıdır. Ölçekte yer alan boyutlar akademik yeterlik, sosyal onay, atletik yeterlik, fiziksel görünüm, davranıştan hoşnut olma ve bütünsel özdeğer'dir. Ölçekte en olumlu ifade 4 puan, en olumsuz ifade ise 1 puan almaktadır. Buna göre alt boyutlar için en düşük toplam pu-an 6, en yüksek toplam puan 24 olmaktadır. Öl-çeğin Türkçe çevirisi ve test-tekrar test güveniri-liği İlkin (1997) tarafından yapılmıştır.

İşlem

Araştırmaya alınan deneklere "Çocuklar İçin Benlik Algısı Ölçeği" sınıfta toplu uygulamalar şeklinde verilmiştir. Daha sonra okulun rehberlik odasında uygulamaya teker teker alınmıştır. Araştırmaya alınan denekle ilk olarak okulu, ar-kadaşları, hobileri gibi genel şeyler hakkında ko-nuşulmuş, böylece denneğin rahatlaması ve daha samimi cevaplar vermesi sağlanmıştır. Daha sonra sırasıyla, "Anne Baba Tutum Ölçeği" ve "Çocukların Algıladığı Anne Baba Uyumuna İlişkin Görüşme Formu" araştırmacı tarafından deneye sorularak doldurulmuştur. Özellikle gö-rüşme formundaki sorular deneye sohbet hava-sında sorulmuş ve verdiği cevaplar denneğin etki-lenmemesi için denek odadan çıktıktan sonra ce-vap kağıdına yazılmıştır.

BULGULAR

Temel analizlere geçmeden önce araştırmada yer alan değişkenlerin betimleyici istatistikleri Tablo 1'de verilmiştir.

ÇAU'deki yüksek puan çocuklar tarafından algı-lanan anne baba arasındaki uyumun yüksek ol-duğunu işaret etmektedir. ABTÖ'nün kabul/il-gi, özerklik ve denetleme boyutlarındaki yüksek puan, çocuğun algıladığı kabul/ilginin, özerkli-ğin ve denetlemenin yüksek olduğunu ifade et-mektedir. Benlik Algısı Ölçekleri'nin (BAÖ) alt

ölçeklerinden alınan yüksek puan ise çocukların o alt ölçeklerdeki algılarının yüksek ve olumlu olduğunu göstermektedir.

Tablo 1: Araştırmada Kullanılan Temel Değişkenlerin Ortalama Standart Sapma ve Ranj Değerleri

Değişken	X	SD	Ranj (Potansiyel)	Ranj (Gözlenen)
1. Anne Eğitim	12.88	2.63	5-21	5-15
2. Baba Eğitim	13.78	2.12	5-21	8-20
3. ÇAU	7.36	1.52	3-9	3-9
4. ABTÖ				
4a. Kabul/İlgi	26.26	2.58	8-32	20-32
4b. Özerklik	19.65	4.57	7-28	11-28
4c. Denetleme	23.05	2.88	6-26	15-26
5. BAÖ				
5a. Akademik Yeterlik	17.96	4.11	6-24	8-24
5b. Sosyal Onay	18.08	2.88	6-24	11-23
5c. Atletik Yeterlik	17.47	3.07	6-24	11-24
5d. Fiziksel Görünüm	17.68	4.58	6-24	8-24
5e. Davranıştan Hoşnut Olma	19.17	3.69	6-24	9-24
5f. Bütünsel Özdeğer	19.95	3.62	6-24	11-24

Araştırmanın amacı doğrultusunda çocuklarının algıladıkları anne baba uyumunun, çocuğun algıladığı anne baba tutumunun, annenin eğitiminin çocukların benlik algılarını yordamada anlamlı katkıları olup olmadığını incelemek amacıyla, elde edilen verilere hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Literatürde hiyerarşik

regresyon analizi yapılırken demografik değişkenlerin olası etkilerini kontrol etmek amacıyla demografik değişkenler birinci aşamada girilmektedir (örn., Amato, 1986; Steinberg ve ark., 1989). Bu çalışmada da analize annenin eğitim düzeyi demografik değişkenlerin olası etkilerini kontrol etmek amacıyla ilk aşamada girilmiştir. Daha sonra analize bu araştırmanın amacı doğrultusunda araştırmacı tarafından temel değişken olarak belirtilen çocuklarının algıladıkları anne baba uyumu ikinci sırada, Anne Baba Tutum Ölçeği'nin boyutları ise üçüncü aşamada girilmiştir.

Benlik algısı alt boyutlarına ilişkin yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi bulguları incelendiğinde, çocukların algıladıkları uyumun akademik yeterliği ($t=2.949$; $p<.01$), davranıştan hoşnut olmayı ($t=2.917$; $p<.01$) ve bütünsel öz-değeri ($t=3.196$; $p<.01$) yordamada anlamlı katkısı olduğu görülmüştür. Ayrıca çocukların anne baba tutum ölçeğinin özerklik boyutunun akademik yeterliği ($t=2.627$; $p<.01$) ve davranıştan hoşnut olmayı ($t=3.026$; $p<.01$) yordamada anlamlı katkısı olduğu bulunmuştur. ABTÖ'nün kabul/ilgi boyutunun ($t=2.610$; $p<.01$) atletik yeterliği, denetleme boyutunun ise davranıştan hoşnut olmayı ($t=3.380$; $p<.001$) anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Annenin eğitim düzeyinin ise atletik yeterliği ($t=2.999$; $p<.01$) ve bütünsel öz-değeri ($t=2.077$; $p<.05$) yordamada anlamlı katkısı olduğu görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2: İlköğretim Dönemindeki Öğrencilerden Elde Edilen Puanlara İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Analiz Aşaması	Yordayıcı Değişken	AKADEMİK YETERLİK				ATLETİK YETERLİK				DAVRANIŞTAN HOŞNUT OLMA				BÜTÜNSEL ÖZDEĞER			
		R	R ²	Beta	F	R	R ²	Beta	F	R	R ²	Beta	F	R	R ²	Beta	F
1	EĞİTİM	.162	.026	.162	1.481	.375	1.41	.375*	8.995**	.017	.000	.017	.016	.270	.073	.270*	4.312*
2	UYUM	.402	.161	.372*	5.191**	.375	1.41	-.010	4.419*	.369	.136	.374**	4.263*	.469	.220	.389**	7.626**
3	KABUL/İLGİ	.523	.273	.073	3.839**	.492	.242	.371**	3.256**	.639	.408	.166	7.038***	.518	.268	.169	3.739**
	ÖZERKLİK			.329*				.095				.342**				.122	
	DENETLEME			.147				-.012				.374***				.036	

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

Ayrıca bu çalışmada Çocukların Algıladığı Anne Baba Uyumuna İlişkin Görüşme Formu'nun çocuğa en son olarak anne ve babası tartıştığı zaman ne hissettiği ve ne yaptığı açık uçlu bir soruyla sorulmuştur. Bu son soru açık uçlu bir soru olduğu için daha önceki analizlere dahil edilmemiştir. Çocukların %42.1'i çok üzüldüklerini, korktuklarını; %17.5'i odalarına çekildiklerini ya da müdahale etmeye çalıştıklarını; %40.4'ü ise hem çok üzüldüklerini hem de onlara müdahale ettiklerini belirtmişlerdir.

TARTIŞMA

Daha önce de belirtildiği gibi, anne baba arasındaki uyumun çocuklar tarafından değerlendirildiği çalışmalarda, eşler arasındaki çatışma ile çatışmaya bağlı olarak çocuklarda ortaya çıktığı öne sürülen problemlerin derecesinin çatışmanın sıklığı, yoğunluğu, içeriği ve çözülme şekline bağlı olarak değişiklikler gösterdiği vurgulanmıştır (Grych ve Fincham 1990, Grych ve ark. 1992, Jennings ve ark. 1992). Ayrıca konuya ilişkin çalışmalarda anne baba arasındaki çatışma çok sık ortaya çıkıyor ve çözülmemiyorsa, bu durumun çocuğu olumsuz etkilediği ve üzüntü duymasına neden olduğu belirtilmektedir (Long ve ark. 1987, Wiersen 1988). Nitekim bu çalışmada da çocukların verdikleri tepkiler toplu olarak değerlendirildiğinde, bu tepkilerin içsel (üzülme ya da korkma gibi) ve tartışma sırasındaki davranışlar (anne ve babasına müdahale etme ya da odasına çekilme gibi) açısından gruplanabildiği görülmüştür. Görüldüğü gibi çocuklar, anne babaları arasındaki çatışmaya çok üzülmekte ya içlerine kapanıp odalarına çekilmekte ya da onları engellemeye çalışmaktadırlar. Bu durum yazılı kaynaklarda da belirtildiği gibi gerçekten çocuklar için çok stres verici ve olumsuz bir duygu olmaktadır (Grych ve ark. 1992, Jennings ve ark. 1992).

Yılmaz (2001) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim dönemindeki çocuklarda anneler tarafından değerlendirilen eşler arasındaki uyumun benlik algısının alt ölçeklerini yordamada anlamlı katkısı olmadığı görülürken, bu çalışmada çocuklar tarafından algılanan anne baba arasındaki uyumun, benlik algısının akademik yeter-

lik, davranıştan hoşnut olma ve bütünsel özdeğer alt ölçeklerini yordamada anlamlı katkıları olduğu görülmüştür. Akademik yeterlik açısından; çocukların anne baba arasında algıladıkları uyum arttıkça, okulla ilgili performanslarında kendi yetenek ve yeterliklerini daha olumlu algıladıkları görülmüştür. Elde edilen bulgu bu konuda yapılan araştırma bulgularını desteklemiştir (Grych ve ark. 1992, Long ve ark. 1987, Jennings ve ark. 1992). Emery ve arkadaşları (1992) tarafından belirtildiği gibi belki de akademik yeterlik çocuğun çevresindeki olumsuz yaşantılara daha duyarlıdır, çünkü eşler arasındaki çatışma anne baba olmayı etkilemekte ve bu durum anne babanın çocuğunun okula ilişkin faaliyetlerinde yardımcı olmalarını azaltmaktadır. Davranıştan hoşnut olma alt ölçeğinde ise; anne baba arasında algılanan uyum arttıkça, çocukların davranış biçimlerini daha olumlu algıladıkları ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle, anne babası arasındaki uyum arttıkça, çocuklar kendileriyle daha barışık ve kişiliklerinden daha memnun olmaktadır. Son olarak bütünsel özdeğer alt ölçeğinde; anne baba arasında algılanan uyum arttıkça, çocukların kendilerini daha olumlu olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Yapılan çalışmalarda da çocukların anne baba arasında algıladıkları uyum ile benlik saygısı ve çeşitli alan-daki yeterlikleri arasındaki ilişkinin yüksek olduğu bulunmuştur (Beer 1989, Garber 1991, Grych ve ark. 1992, Jennings ve ark. 1992). Görüldüğü gibi eğer çocukların anne babaları arasındaki uyuma ilişkin algıları yüksekse, benliklerine ilişkin değerlendirmeleri olumlu olmakta; eğer algılanan uyum düşükse, bu olumsuzluk onların benliklerine ilişkin algılarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Elde edilen sonuçların araştırmanın giriş kısmında da belirtilen "olumsuzluk yanlılığı" nı desteklediği görülmüştür (Harold ve ark. 1997). Bir başka deyişle, anne babalarının ilişkilerini olumsuz değerlendiren çocukların kendilerine ilişkin algıları da olumsuz yönde etkilenmektedir.

Ayrıca bu çalışmada Anne Baba Tutum Ölçeği'nin boyutlarının çocukların benlik algısının çeşitli boyutlarını yordamada anlamlı katkıları olduğu bulunmuştur. Çocukların algıladıkları

kabul/ilgi boyutunun atletik yeterliği, özerklik boyutunun akademik yeterlik ve davranıştan hoşnut olmayı, denetleme boyutunun davranıştan hoşnut olmayı anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Anılan bulgular bu konuda yapılan araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir (Lamborn ve ark. 1991, Steinberg ve ark. 1989, 1992, Steinberg ve ark. 1994, Yılmaz 2001). Çocukların anne ve babalarıyla olan iletişimlerinin olumlu olması onların çeşitli alanlarda kendilerini yeterli hissetmelerinde çok önemlidir. Anne ve babasını ilgili ve bireyselliğini destekleyici, teşvik edici olarak algılayan öğrenciler, çalışmalarında ve derslerinde de kendilerini daha başarılı algılamaktadırlar. Okul çağındaki çocuğun bireyselliğini ifade etmede cesaretlendirilmesi, okula ilişkin performansına ilişkin algısını da daha olumlu değerlendirmesine yol açmaktadır. Benzer şekilde, yapılan çalışmalarda da anne babalarını demokratik olarak algılayan çocukların akademik yeterliklerinin, demokratik olarak algılamayanlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Lamborn ve ark. 1991, Steinberg ve ark. 1994). Ayrıca bu çalışmada davranıştan hoşnut olmayı anlamlı olarak yordayan değişkenler çocukların algıladıkları özerklik ve kontrol boyutlarıdır. Bir başka deyişle, çocuklar tarafından algılanan özerklik ve kontrol ne kadar yüksekse çocuklar kendi davranışlarını o kadar çok beğenmekte ve farklı ortamlarda gerektiği gibi davrandıklarına inanmaktadırlar. Anne babasını ilgili, özerkliği teşvik edici, kontrol ve denetimi elinden bırakmayan kişiler olarak algılayan çocuklar kendi davranış biçimlerinden hoşnut olduklarını, genellikle doğru şeyi yaptıklarına inandıklarını ve kendi başlarına da doğru davranışta bulunduklarını belirtmişler ve dolayısıyla kendilerinin davranış biçimlerini daha olumlu algılamışlardır. Genel olarak bilindiği gibi, demokratik tutumda anne ve babanın çocuğuyla kurduğu açık ve net iletişim çocuğun doğru davranış biçimlerini içselleştirmesine yol açmaktadır (Shaffer 1993).

Ayrıca bu çalışmada annenin eğitim düzeyinin, çocukların çeşitli alanlardaki yeterliği ile olumlu ve güçlü ilişkisi olduğu bulunmuştur. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların spora iliş-

kin faaliyetlerde kendilerini daha yeterli hissettikleri ve kendilerini daha çok sevdikleri, yaşamı sürdürüş şekline ve içsel olarak kendilerinden daha memnun oldukları görülmüştür. Yazılı kaynaklar incelendiğinde de annenin eğitim düzeyinin çocuğun davranışlarıyla olumlu düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür (Brody ve Flor 1998, Lamborn ve ark. 1991, Steinberg ve ark. 1992, Yılmaz 2001). Eğitim düzeyi yüksek olan anneler çocuklarına daha olumlu geri bildirimler vererek, onların kendilerine ilişkin algılarını yükseltmelerine yardımcı olmaktadır. Batı literatüründeki bulgularla paralel olan bu bulgu, ülkemizde yürütülen Erken Destek Projesi'nin (Kağıtçıbaşı 1998) sonuçları çerçevesinde değerlendirilebilir. Sözü edilen çalışmada anneye verilen eğitimin (bilişsel eğitim programı ve anne destek programı), çocukların çeşitli alanlardaki gelişimleri üzerindeki etkisine bakılmış ve annenin eğitiminin çocukların genel gelişiminde olumlu etkileri olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, ileride yapılacak olan araştırmalarda, anne babaların başta eğitim düzeyi olmak üzere, diğer demografik özelliklerin çocuğun davranışlarıyla olan ilişkisinin daha ayrıntılı incelenmesi, çocukların hem bilişsel hem de sosyal gelişimleri açısından çok önemli görülmektedir.

Özetle, bu çalışmada anne baba arasındaki uyum çocuklar tarafından değerlendirilmiştir. Çocukların anne babaları arasında algıladıkları uyum arttıkça kendilerine ilişkin algılarının da olumlu yönde olduğu ya da algılanan uyum azaldıkça çocukların kendilerine ilişkin algılarının da olumsuz yönde olduğu görülmüştür. Eşler arasındaki uyum çocuklar tarafından değerlendirildiğinde, çocukların uyuma ilişkin farkındalığı artabilir ve bu da kendilerine ilişkin algılarını etkileyebilir. Dolayısıyla çalışmamız, eşler arasındaki uyumun çocuklar tarafından değerlendirilmesinin önemli olduğunu ve ileride yapılacak olan çalışmalarda bu konunun hem anne babalar hem de çocuklar tarafından irdelenmesinin yararlı olacağına işaret etmektedir. Çocuklarla bireysel olarak görüşüldüğü için örneklem yeterince geniş tutulamamıştır, ancak bu çalışma ülkemizde ileride yapılacak olan daha kapsamlı araştırmalara başlangıç niteliğindedir. Anılan

konudaki eksikliği gidermek açısından, anne baba arasındaki uyumun çocuklar tarafından değerlendirilmesine ilişkin kültürümüze özgü standart ölçeklerin geliştirilmesi önemli görülmektedir. Yukarıda sözü edilen sınırlılıklara rağmen, çalışmanın bulguları anne babalar, okul yöneticileri ve anne baba çatışmasına maruz kalan çocuklarla çalışan profesyonellerin yararlanabilecekleri ipuçları içermesi açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Amato PR (1986) Marital conflict, the parent-child relationship, and child self-esteem. *Fam Relat* 35: 403-410.
- Amato PR, Rezac SJ (1994) Contact with nonresident parents, interparental conflict, and children's behavior. *J Fam Iss* 15:191-207.
- Baumrind D (1971) Harmonious parents and their preschool children. *Devel Psych* 4: 99-102.
- Beer J (1989) Relationship of divorce to self-concept, self-esteem and grade point average of fifth and sixth grade school children. *Psychol Rep* 65: 1379-1383.
- Belsky J (1981) Early human experience: A family perspective. *Devel Psych* 17: 3-23.
- Brody GH, Flor DL (1998) Maternal resources, parenting practices, and child competence in rural, single-parent African American families. *Child Dev* 69: 803-816.
- Emery RE, Fincham FD, Cummings EM (1992) Parenting in context: Systematic thinking about parental conflict and its influence on children. *J Consul Clin Psychol* 60: 909-912.
- Erel O, Burman B (1995) Interrelatedness of marital relations and parent-child relations: A meta-analytic review. *Psychol B* 118: 108-132.
- Fauber RL, Long N (1991) Children in context: The role of the family in child psychotherapy. *J Consul Clin Psychol* 59: 813-820.
- Fincham F (1998) Child development and marital relations. *Child Dev* 69: 543-574.
- Fincham FD, Osborne LN (1993) Marital conflict and children: Retrospect and prospect. *Clin Child Psych* 13: 75-88.
- Garber RJ (1991) Long-term effects of divorce on self-esteem of young adults. *J Divor Rem* 17: 131-137.
- Grolnick WS, Ryan RM, Deci EL (1991) Inner resources for school achievement: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *J Educational Psych* 83: 508-517.
- Grych JH, Fincham FD (1990) Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychol Bull* 108:267-290.
- Grych JH, Seid M, Fincham FD (1992) Assessing marital conflict from the child's perspective. The children's perception of interparental conflict scale. *Child Dev* 63: 558-572.
- Harter S (1985) Manual for the Self-Perception Profile for Children. University of Denver.
- Harold GT Fincham FD, Osborne LN ve ark. (1997) Mom and dad are at it again: Adolescent perceptions of marital conflict and adolescent psychological distress. *Devel Psych* 33: 333-350.
- İlkin Z (1997) İlkokul Çağındaki Çocuklarda Kendilik Algısı. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Jennings AM, Salts CJ, Smith TA (1992) Attitudes toward marriage: Effects of parental conflict, family structure, and gender. *J Divor Rem* 19: 67-79.
- Jouriles EN, Murphy CM, O'leary KD (1989) Interspousal aggression, marital discord and child problems. *J Consul Clin Psychol* 57: 453-455.
- Kağıtçıbaşı Ç (1998) Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile. Altan Matbaacılık Ltd. Şti., İstanbul.
- Ketsetzis M, Ryan BA, Adams GR (1998) Family processes, parent-child interactions, and child characteristics influencing school-based social adjustment. *J Marriage* 60: 374-387.
- Lamborn SD, Mounts NS, Steinberg L ve ark. (1991) Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Dev* 62: 1049-1065.
- Long N, Forehand R, Fauber R ve ark. (1987) Self-perceived and independently observed competence of young adolescents as a function of parental marital conflict and recent divorce. *J Abnorm Child Psychol* 15:15-27.
- Maccoby EE, Martin JA (1983) Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. PH Mussen ve EM Hetherington (Eds.). *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality and Social Development*, New York: Wiley, s: 1-101.
- Shaffer DR (1993). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Brooks/ Cole Publishing Company, California.
- Steinberg L, Elmen J, Mounts N (1989). Authoritative parenting, psychosocial maturity, and academic success among adolescents. *Child Dev* 60: 1424-1436.
- Steinberg L, Lamborn SM, Dornbusch S ve ark.(1992) Impact of parenting practices on adolescent achievement: Authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed. *Child Dev* 63: 1266-1281.

Steinberg L, Lamborn SD, Darling N ve ark. (1994) Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Dev* 65: 754-770.

Wierson M, Forehand R, McCombs A (1988) The relationships of early adolescent functioning to parent-reported and adolescent-perceived interparental conflict. *J Abnorm Child Psychol* 16: 707-718.

Yılmaz A (2000a) Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz A (2000b) Anne Baba Tutum Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 7(3):160-172.

Yılmaz A (2001) Eşler arasındaki uyum, anne baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi* 16 (47): 1-25

ÇOCUK VE GENÇLİK RUH SAĞLIĞI DERGİSİ

ÖDÜLÜ

Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi Yayın Kurulu, ülkemizde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında yapılan çalışmaları desteklemek, özellikle genç meslekdaşları nitelikli yayın yapma konusunda yüreklendirmek amacıyla, 1995 yılından başlayarak, her yıl o yılı kapsayan yazılar arasından bir yazıya ödül verilmesini kararlaştırmıştır. Ödül için seçilecek yazılar, araştırma yazıları, özgün olgu sunumları ya da kapsamlı ve özgün görüşlere yer veren gözden geçirme yazıları arasından belirlenecektir. Ödül alan yazı, her yıl, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Kongresinde duyurulacaktır.

SEÇİCİ KURUL :

Prof. Dr. Cahide Aydın

Prof. Dr. Saynur Canat

Doç. Dr. Füsun Çuhadaroğlu

Prof. Dr. Bahar Gökler

Psk. Prof. Dr. Ferhunde Öktem

Psk. Prof. Dr. Ayşe Yalın